

BESCHOUWING OVER HET UITTREDEN VAN
J.v.SANTEN en A.J.KOEJEMANS UIT DE C.P.N.

In de tweede helft van October j.l. vroegen diverse Nederlandse dagbladen enige aandacht voor het uittreden uit de C.P.N. van twee leden, die gedurende de eerste na-oorlogse jaren in de voorste geleederen van de partij hebben gestaan. Het betreft de figuren van Joseph van SANTEN, geb. 7-3-1908 te Rotterdam, wonende Herengracht 28hs en Anthoon Johan KOEJEMANS, geb. 20-4-1903 te Rotterdam, wonende Gijsbrecht van Amstelstraat 29 bv, beiden te Amsterdam.

In verband hiermede kan het volgende worden gemeld:

J.v.Santen stond reeds vóór de oorlog bekend als actief CPN-er. Zonder tot de meest op de voorgrond tredende leiders te behoren, genoot hij in communistische kringen een zeker aanzien. Hij maakte gedurende enige jaren deel uit van het Partijbestuur van de CPN en stond min of meer bekend als de economische deskundige van de partij. Van 1946 tot 1952 had hij voor de CPN zitting in de Eerste Kamer der Staten Generaal en van 1945 tot 1949 in de Amsterdamse gemeenteraad. In 1950 begon zich een controverse af te tekenen tussen van Santen en Paul de Groot. De door laatstgenoemde onderschreven en verbreide communistische leerstelling betreffende de periodiek terugkerende economische crises in de kapitalistische maatschappijvorm, werd door van Santen niet aanvaard. Hij werd naar aanleiding daarvan scherp aangevallen en pleegde, der communistische gewoonte getrouw, wel zelf-critiek, doch deze werd niet afdoende en bevredigend geacht.

Sindsdien geraakte de figuur van van Santen in partijverband geheel op de achtergrond. Zijn in 1953 aan het Partijbestuur gerichte verzoek tot openbaarmaking van door hem op de partijleiding gebrachte critiek (vermoedelijk betrekking hebbende op de economische theorieën) werd afgewezen, waarop omstreeks Juli 1955 zijn bedanken als partijlid volgde.

In zijn late-motivering voor dit uittreden, door het A.N.P. op 21 October j.l. gepubliceerd, zegt van Santen o.a. dat zijn besluit een gevolg is van het ontstaan van een morele kloof, die langzamerhand via een principiële verwijdering was gegroeid tot een organisatorische afscheiding. De angst van de partijleiding voor critiek werd destijds door hem ten onrechte beschouwd als een toevallig gebrek van een even toevallige partijleiding. Later was hem duidelijk geworden, dat dit gedrag aan het communisme inhaerent is en wortelt in een systeem, dat geen vrijheid tot critiek gedooft, zelfs niet op basis van het Marxisme-Leninisme.

Zo de motivering van van Santen enige tijd later ware gepubliceerd, dan zou men geneigd zijn te veronderstellen, dat hij kennis droeg van een in "Le Monde" van 26 October 1955 voorkomend artikel van François Fejto, auteur van het boek "Histoire des Démocraties Populaires", waarin de schrijver, naar aanleiding van een hoofdartikel in de Prawda van 19 October 1955, het bestaan van twee richtingen in de Sowjet-Unie meent te kunnen constateren. De ene groep (Boelganin e.a.) zou vrij ver willen gaan in de discussie-vrijheid, zelfs op filosofisch, sociologisch en politiek terrein, terwijl de andere groep (Chroesjtsjow c.s.) wel detailkwesties wil bediscussiëren, maar weigert de fundamentele beginselen van het Marxisme-Leninisme-Stalinisme in de waagschaal te stellen.

Het is opmerkelijk, dat van Santen, bij zijn in hetzelfde vlak liggend conflict met de partijleiding, in zijn motivering de verwachting uitspreekt, dat de veranderingen in de politiek van de Sowjet-Unie op de duur zullen leiden tot "principiële vrijheid tot critiek" oftewel "vrijheid tot principiële critiek". Van Santen wekt hiermee de indruk indirect te kennen te willen geven, dat de huidige leiding van de CPN de verschijnselen in de Sowjet-Unie niet juist waardeert en interpreteert. De vraag rijst echter of van Santen een zodanige kennis van de Russische politiek, met de kunde tot het ontleden daarvan, kan worden toegedacht, dat hij onafhankelijk van François Fejto tot dezelfde conclusie als deze is kunnen komen.

A.J.Koejemans trad al op jeugdige leeftijd als lid tot de communistische partij toe en maakte reeds voor de oorlog deel uit van het CPN-partijbestuur. Tevens was hij medewerker aan de toenmalige CPN-krant "Het Volksdagblad". Terstond na de bevrijding werd Koejemans, die ook aan de illegale verschijning van het blad had medegewerkt, landelijk hoofdredacteur van "De Waarheid". Hij nam voor de CPN zitting in de Eerste Kamer der Staten Generaal en in de Provinciale Staten van Noord Holland en werd gekozen als lid van het Partijbestuur.

Als hoofdredacteur van "De Waarheid" mocht hij zich verheugen in een grote mate van populariteit bij de lezers van dat blad. Ook buiten de communistische kring, zowel bij vriend als bij tegenstander, stond hij als dagblad-redacteur in aanzien. Op grond van hem verweten "rechtse afwijkingen, gebrek aan het geven van leiding, slaphed en nonchalance in de berichtgeving" werd hij in het laatst van 1947 uit de functie van hoofdredacteur van "De Waarheid" ontheven, al bleef hij gedurende de eerste tijd daarna nog als medewerker aan het blad verbonden. Het laat zich vermoeden, dat zijn grote populariteit - mogelijk een doorn in het oog van Paul de Groot en diens aanhang - hier mede debet aan was. Koejemans werd in 1947 reeds verweten dat hij in enige artikelen in "De Vrije Katheder" over de figuur van Ds Buskes een te welwillende toon zou hebben gebezigd, terwijl een artikel van Paul de Groot over dezelfde persoon, dat een andere geest ademde, door de redactie van "De Vrije Katheder" niet werd geplaatst.

In de zitting van 9 en 10 Januari 1948 kwam het Partijbestuur tot de conclusie, dat Koejemans o.a. een verkeerde opvatting had getoond ten aanzien van de z.g. neutrale berichtgeving van de diverse "reactionnaire" nieuwsdiensten; dat hij doorging met zijn kleinburgerlijk individualistisch optreden en het bemoeilijken van het door het Partijbestuur geëiste collectieve werk in de redactie. Voorts dat hij in de laatste tijd onderhevig was aan wankelmoedige stemmingen en dat hij een gebrek aan politieke zelfstandigheid vertoonde. Hoewel het Partijbestuur kennis had genomen van zijn betuiging van trouw aan de partij en zijn volledige instemming met de genomen besluiten, achtte het zijn aanblijven als hoofdredacteur niet verantwoord en werd hem "verzocht" zijn zetel in de Eerste Kamer en in de Provinciale Staten ter beschikking te stellen.

In "De Waarheid" van 7-2-1948 wees Koejemans het rouwbeklag van de "burgerlijke" pers, met name dat van "Vrij Nederland" af. Voor hem bleef "het communisme de enige hoop der mensheid en de CPN de enige partij, die de toekomst in de handen draagt". Op 12-2-49 kwam de ex-hoofdredacteur nog eens terug op de door hem in het verleden gemaakte fouten en verdedigde hij wederom de door het Partijbestuur tegen hem genomen maatregelen. Zijn pogingen "om via contacten uit de oorlogsjaren met een deel van de oppositie in de PvdA een gesprek te voeren", waren volgens hem "een gevaarlijke illusie" geweest. (In dit opzicht is de partijlijn wel sterk gewijzigd. Wat Koejemans zijn -politieke- kop kostte, geldt thans als eerste eis.)

Ook deze zelfcritiek kon Koejemans niet redden. Sindsdien werden geen publicaties van zijn hand meer in "De Waarheid" opgenomen.

Hoewel hij nadien weinig meer van zich deed horen, vond Koejemans toch af en toe gelegenheid tegenover derden van zijn trouw aan de CPN blijk te geven. Een niet van alle grond ontbloot gerucht wil, dat hij daarna nog veel vernederingen van partijzijde heeft moeten slikken.

Aangenomen kan worden, dat hij zich tot 1954 van vroeger uit de partij uitgetreden of geroyeerde CPN-kopstukken afzijdig heeft gehouden. Of hierbij de wens heeft voorgezetten nog eens zijn vroegere positie in de CPN te kunnen innemen, moge in het midden worden gelaten. Zijn houding wees in die richting. Sinds 1954 is ook aan zijn vorenbedoelde afzijdigheid een eind gekomen.

In "De Waarheid" van 19 October j.l. maakte het partijsecretariaat bekend, dat van Koejemans een brief was ontvangen, waarin deze bedankte als lid van de CPN. Deze brief, zo werd verder medegedeeld, werd ontvangen, nadat de propaganda-afdeling hem verzocht had met haar overleg te plegen over een lezing die hij, volgens een persbericht, voor studenten zou houden over het onderwerp "Heeft het communisme in ons land nog een toekomst". Volgens een bericht dat dezerzijds als betrouwbaar wordt beschouwd, was Koejemans "het 7-jarig getreiter meer dan beu" en voelde hij er niets voor nog langer als een politiek onmondig kind te worden behandeld. De opdracht om, alvorens de lezing te houden, daarover overleg te plegen met de partijleiding was in dit geval blijkbaar de druppel die de emmer deed overlopen.

* * *

Mede ter beantwoording van het door diverse kranten terzake gegeven commentaar ging de partijleiding in de persoon van Jaap Wolff middels een uitvoerig artikel in "De Waarheid" van 26 October nader op de verklaring van J.v.Santen in. Het behoeft geen betoog, dat deze er van beschuldigd werd hand- en span-diensten te hebben verleend aan de reactie. Het doel van de verklaring was, aldus Wolff, de openbare mening diets te maken, dat er in de CPN geen vrijheid van meningsuiting en critiek bestaat en in het bijzonder de intellectuelen tegen de partij in te nemen. Van Santen hield er een warwinkel van opvattingen op economisch gebied op na en zijn voor publicatie afgewezen rapport kwam neer op een verdediging van de Amerikaanse theorieën over de welvaart en de bloei van het kapitalisme.

Na betoogd te hebben, dat er op grond van het democratisch-centralisme in de CPN volledige vrijheid van discussie bestaat en dat van Santen daarvan geen gebruik heeft willen maken, stelde Wolff vast, dat een openbare discussie in de partij alleen mogelijk is op grondslag van het Marxisme-Leninisme en dat deze nooit een tribune mag zijn voor een vijandige ideologie, voor de ideologie van de uitbuitende klasse.

Van Santen, aldus Wolff, bracht aan het Marxisme-Leninisme vijandige opvattingen naar voren. Door in de CPN een beginselloze vrijheid van discussie te propageren, wilde hij haar brengen op het peil van de sociaal-democratie.

Uit de loop der gebeurtenissen is gebleken, dat niet de partijleiding toevallig was, maar alleen, dat van Santen toevallig lid van de partij was, zo betoogde Wolff verder. Van Santen's verklaring bewijst niet, dat er geen vrijheid van meningsuiting in de CPN bestaat, maar alleen met welk doel hij in de partij werkzaam was, namelijk om een aan de bourgeoisie ondergeschikte partijleiding en -politiek te verkrijgen.

Hoewel hij daaraan niet zoveel woorden besteedde, wijdde Wolff in dit artikel ook enige aandacht aan het geval Koejemans, waarbij, volgens de schrijver, ongeveer dezelfde motieven golden. Hij betoogde hierin, dat het in elke partij een normaal verschijnsel is, dat een lid met het partijbestuur overleg pleegt, alvorens een lezing over de partijpolitiek te gaan houden. Dat het CPN-bestuur zulks ook van Koejemans verlangd heeft, bewijst allerminst, dat er in die partij geen vrijheid van meningsuiting bestaat. Zijn weigering om overleg te plegen, bewijst alleen de anarchistische of individualistische instelling van Koejemans, zo insinueerde Wolff aan het slot van het aan Koejemans gewijde gedeelte van zijn ver-
toog.

* * *

Of en in hoeverre het voorbeeld van van Santen en Koejemans op hun, ongetwijfeld nog bestaande, aanhang zal inwerken, valt niet te voorzien. Beiden bevonden zich in partijverband reeds lange tijd op de achtergrond, zodat hun namen als vooraanstaande communisten bij de meeste partijleden vermoedelijk al enigszins in het vergeetboek zijn geraakt.

Ten aanzien van het meer intellectuele deel van de partijgenoten ligt de zaak echter enigszins anders. Onder hen bevinden zich veel lieden, die van de vrijheid tot het verkondigen van eigen ideeën niet altijd afstand kunnen en willen doen.

Dat bij de partijleiding de vrees bestaat, dat sommigen van dergelijke leden het voorbeeld van Koejemans en van Santen zouden kunnen volgen, bewijst o.a. de analyse van de verklaring van laatstgenoemde door Jaap Wolff, waarin deze o.m. zegt, dat het doel van die verklaring in het bijzonder was, de intellectuelen tegen de partij in te nemen.

7 in de partij .

4 November 1955.